

Opetus- ja kulttuuriministeriö/
Perusopetus

Lausuntopyyntö OKM/63/040/2012

Nuorisotutkimusseuran ja -verkoston lausunto perusopetuksen valtakunnallisten tavoitteiden ja tuntijaon uudistamista valmistelleen työryhmän ehdotuksista (OKM 2012:6)

Lausunnossa työryhmän ehdotuksia tarkastellaan perusopetuksen yhteiskunnallista socialisaatio- ja kasvatustehtävää korostaen ja nuorisotutkimuksellisen tiedon näkökulmasta. Huomio kiinnittyy täten lasten, nuorten ja kouluyhteisöjen hyvinvointiin, suomalaisen yhteiskunnan ajankohtaisiin haasteisiin ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen.

Yhteiskunnalliset lähtökohdat ja tavoitteet

Hyvin toimiva ja tasa-arvoinen yhtenäiskoulujärjestelmä on pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan kivijalka. Perusopetuksen kehittämistä voikin pitää ensisijaisen tärkeänä yhteiskuntapoliittisena hankkeena. Suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuus riippuu keskeisesti siitä, millaiset valmiudet perusopetus uusille sukupolville tarjoaa, ja miten koulu kykenee osallistamaan oppilaita yhteiskunnan jäseniksi ja kehittäjiksi.

Samalla lukuisten tutkimusten perusteella tiedetään, että lasten ja nuorten väliset erot socialisaatiossa ja kotitaustan tarjoamissa kasvun edellytyksissä ovat lisääntyneet. Koulun on kyettävä tasoittamaan näitä lähtökohtien eroja lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden tukemiseksi. Perusopetuksella on tässä ratkaiseva merkitys, sillä se on ainoa kouluaste ja -muoto, joka kasvattaa ja opettaa yhtenäisesti koko ikäluokkaa.

Socialisaation ja oppimisen keskeisiä haasteita perusopetuksen ikäkautena ovat:

- Identiteetin, elämänhallinnan kokemuksen ja maailmankuvan rakentuminen. Perusopetuksen aikana oppilaat käyvät läpi persoonan kehityksen ja socialisaation kannalta tärkeimmän itsenäistymisvaiheen. Tämän siirtymävaiheen aikana lasten ja nuorten on saatava kokea itsensä arvokkaaksi ja vastuulliseksi persoonaksi. Koulun tulisi tarjota oppilaille aikaa ja tilaisuuksia rakentaa yhdessä toisten kanssa maailmankuvaansa ja arvostuksiaan, kokeilla turvallisessa ja kasvattavassa ympäristössä minuuden malleja sekä harjoitella hyvän elämän ja moraalisesti oikeutetun toiminnan tavoittelua.
- Eettisten ja sosioemotionaalisten valmiuksien kehittyminen. Ajattelu- ja tunnetaidot ovat erottamattomia ja tärkeitä lasten ja nuorten kasvaessa itsenäisyyteen ja yhteisöllisyyteen.

Opetuksen ja koulu yhteisön koko toiminnan on tuettava monipuolisesti näiden eettisten ajattelu- ja tunteiden hankkimista.

- Kriittisen ja luovan ajattelun kehittyminen. Koulussa tämä tarkoittaa etenkin kriittisen ja luovan ajattelun harjoittelua yhdessä toisten kanssa sekä ideoinnin taitojen, tiedonkriittikin ja tiedonkäsittelyn harjaantumista mm. dialogisilla ja tutkimuksellisen menetelmillä.
- Ihmisten ja ryhmien välisen erilaisuuden kohtaaminen ja ymmärtäminen. Niin ihmisten yksilöllisiin piirteisiin kuin sosiaalisiin, kulttuurisiin, kielellisiin, katsomuksellisiin ja muihin taustatekijöihin liittyvät erot voidaan kokea uhkina, mutta ne voidaan yhtä lailla ymmärtää mahdollisuuksiksi ja voimavaroiksi. Koulun tehtävä on pitää huolta jälkimmäisen ymmärryksen kehittämisestä. Tämä edellyttää sitä, että koulu toimii keskinäiseen kohtamiseen ja dialogiin kannustavana pienoyhteiskuntana.
- Yhteisistä asioista ja yhteiskunnan kehittämisestä kiinnostuneen ja valveutuneen kansalaisidentiteetin kehittyminen. Demokratiakasvatus ja kansalaistaitojen harjaannuttaminen ovat koulun ydintehtäviä.

OKM:n muistion asetusluonnoksen 2§ toteaa opetuksen tavoitteista seuraavasti:

”Opetuksen ja kasvatuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuunkykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Opetuksella ja kasvatuksella edistetään elämän, ihmisoikeuksien ja luonnon kunnioittamista sekä tuetaan oppilaiden kasvua tasapainoisiksi ja terveen itsetunnon omaaviksi ihmisiksi. Tavoitteena on oppilaiden terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä kasvu hyviin tapoihin. Opetus ja kasvatus tukevat oppilaiden kasvua erilaisuuden kunnioittamiseen sekä yhteistyöhön ja toimintaan, joka edistää ihmisryhmien, kansojen ja kulttuurien välistä kunnioittamista ja luottamusta. Opetuksella tuetaan oppilaan kasvua aktiiviseksi yhteiskunnan jäseneksi, luodaan edellytyksiä toimia demokraattisessa ja tasa-arvoisessa yhteiskunnassa sekä edistetään kestävä kehitystä.”

Tämä perusopetuksen tavoitteiden ydinosa asetusluonnoksessa vastaa hyvin edeltäviä näkemyksiämme nykypäivän kouluopetuksen ja -kasvatuksen avaintehtävistä. Ratkaisevaa on kuitenkin, pidetäänkö huolta siitä, että nämä kannatettavat tavoitteet todella välittyvät konkreettisin tavoin koulun tuntijaon ja opetussuunnitelman perusteiden kautta osaksi opetusta. Pelkkinä muodollisina tahdonilmauksina niistä ei ole hyötyä.

Lausunnon esitykset

Esitämme seuraavat huomiomme tuntijakoehdotuksesta pitäen mielessä edellä lainattujen tavoitteiden välittymisen koulun todelliseen arkitoimintaan.

- Äidinkielen opetuksen vuosiviikkotunnin lisäys on kannatettava ehdotus. Äidinkielen taidot muodostavat perustan ajattelulle ja yhteiskunnalliselle toiminnalle. Taitoerot ovat entisestään kasvaneet, joten koulun on syytä reagoida tähän vahvistamalla äidinkielen opetusta.

- On tärkeää, että äidinkielen merkitys tunnistetaan myös maahanmuuttajaoppilaiden kohdalla. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden oman äidinkielen asemasta ja sen opetuksen vahvistamisesta on huolehdittava myös tuntijaossa.
- Eettisen ja kulttuurisen ymmärryksen nykyisten haasteiden näkökulmasta tuntijakoehdotus jää puutteelliseksi. Nämä ovat juuri niitä oppimisen osa-alueita, joiden on katettava koko opetussuunnitelma ja koulutodellisuus. Esimerkiksi eettinen dialogi ja monikulttuurisuus eivät tarkoita ainoastaan toisistaan erottuvien kansallisten, paikallisten, kielellisten, etnisten tai uskonnollisten lähtökohtien läsnäoloa koulussa. Ne merkitsevät syvällistä ymmärrystä siitä, että nyky-yhteiskunta on perustavalla tavalla monitaustainen, -katsomuksellinen ja -kulttuurinen, mikä näkyy myös nuorten identiteettien rikkautena. Opetuksessa on oltava aiempaa enemmän aikaa ja paikkoja pohtia rauhassa kulttuuri-, katsomus- ja identiteettikysymyksiä ja harjoitella niiden edellyttämää kohtaamista, ymmärrystä ja myös kriittistä arviointia. Peruskoululla on erityinen kasvatuksellinen vastuu myös erilaisten yhteisöllisten jännitteiden ja katkosten ennaltaehkäisyssä, tunnistamisessa ja käsittelyssä. Koulu yhteisö tarvitsee riittävästi yhteistä tahtoa, välineitä ja aktiivista työtettä, jotta arkipäivän rasmin kaltaisia ilmiöitä voidaan yhdessä ehkäistä tai vastustaa.

Ehdotuksen ilmeinen epäkohta on, ettei siinä tuoda uutta visiota katsomusaineiden tuntijakoon, vaikka sitä olisi syytä uudistaa. Jos katsomusopetuksen toteutusmuotojen edistysaskeleet tuntijaossa koetaan yhä edelleen poliittisista tai muista syistä mahdottomiksi, on syytä vaikuttaa asiaan opetussuunnitelman perusteiden kautta. Tällä hetkellä oman uskonnon opetussuunnitelmat (13 eri oman uskonnon opetussuunnitelmissa) ovat rajautuneet kunkin uskontokunnan omaan tunnustukseen, historiaan ja instituutioihin. Lisäksi niitä opetetaan eriytyneissä opetusryhmissä. Tilanne ei vastaa nyky-yhteiskunnan ja oppilaiden tarpeita. Oman uskonnon opetukseen on sisällytettävä aiempaa selvästi enemmän kulttuurisesti yleissivistäviä sisältöjä, joissa maailmaa, perinteitä, kulttuuripiirteitä ja uskontoja tarkastellaan monipuolisesti ja yhteyksiä etsien.

Eettisen dialogin lisääminen on yksi koulun tärkeimmistä haasteista. Sen vuoksi osa katsomusaineiden opetuksesta tulisi toteuttaa kaikille yhteisissä ryhmissä jo perusasteen varhaisilta luokilta lähtien. Tämä ei edellytä uutta oppiainetta, sillä yhteiset sisällöt voidaan kirjata myös opetussuunnitelmiin ja näin voidaan luoda koululle mahdollisuus opettaa eettisiä tavoitteita ja sisältöjä kaikille oppilaille yhteisissä ryhmissä ilman, että oppilaat eriytetään toisistaan uskonto- tai katsomustaustansa perusteella. On myös perusteltua avata kaikille oppilaille (ja heidän huoltajilleen) mahdollisuus valita, opiskeleeko oppilas uskontoa vai elämänskatsomustietoa. Tämä mahdollisuus tulee kirjata tuntijakoon.

- Ehdotukseen sisältyy yksi lisätty vuosiviikkotunti yhteiskuntaoppia vuosiluokille 5–6. Pidämme ehdotusta kannatettavana. Myös sen sijoittuminen alakouluun luokan- ja aineenopetuksen rajapinnalle on hyvä. Yhteiskuntaopin tehtävänä on antaa sekä perustiedot yhteiskunnan toiminnasta että synnyttää ymmärrys siitä, mitä demokratiassa toimiminen merkitsee. Yhteiskuntaopin opetuksen tulisi yhdistyä koulun muuhun demokratiakasvatukseen ja tarjota tiedon lisäksi toiminnallista ainesta. Tällöin opetus voi suuntautua elävällä tavalla ihmisten yhteisöllisyyden ja yhteiskunnan havainnoimiseen laaja-alaisesti, aktiivisesti ja kokemuksellisesti. Kannatamme myös sitä, että ehdotuksessa mainittuun tapaan yhteiskuntaopille ja historialle määritellään tuntijaossa oma tuntimäärä eli vähintään 4 yhteiskuntaopille ja 7 historialle.

- Taito- ja taideaineiden sekä liikunnan asemaa vahvistetaan ehdotuksessa lisäämällä niiden kaikille yhteisiä (pakollisia) vuosiviikkotunteja. Tällöin on kuitenkin tiedostettava, ettei opetusmäärien lisääminen automaattisesti tuota haluttuja tuloksia, kuten kouluviihtyvyyden kohentumista, luovuuteen kannustamista, omaehtoisesta liikunnasta innostumista jne. Näiden aineiden opetuksen on oltava monipuolista ja tarjottava paljon yksilökohtaista vaihtelua, koska ne koskettavat eri ihmisiä eri tavoin: yhdet nauttivat näkemisestä, kuulemisesta ja tarkkailusta, toiset itsenäisestä luovasta tekemisestä, kolmannet ryhmässä tapahtuvasta yhteisestä harrastamisesta. Nykyisellään koululiikunta on sukupuolittunutta, mikä vahvistaa yksilön kannalta rajoittavaa ja todellisuutta yksinkertaistavaa ajattelua tytöistä ja pojista erillisinä ja sisäisesti yhtenäisinä ryhmittyminä. Opetuksessa voisi pyrkiä etsimään uusia mahdollisuuksia liikuntaryhmien yhteiselle toiminnalle.
- Taito- ja taideaineilla ja liikunnalla on erityisen suora suhde yksilöiden persoonallisiin eroihin, jotka on syytä ottaa huomioon opetuksessa siten että tarjotaan oppilaille valinnanvaraa näiden aineiden opiskelumuodoissa. Samalla taito- ja taideaineiden keskinäistä yhteistyötä on hyödyllistä vahvistaa. Mediakasvatus ja muistiossa esimerkkinä mainittu draama ovat esimerkkejä tällaisista kannatettavista ja tarpeellisista taito- ja taideaineiden yhteistyön mahdollisuuksista.
- Oppimisen kokonaisvaltaisuus sekä eri tiedon- ja taidonalojen integrointi ovat tärkeitä pedagogisia pyrkimyksiä nykyajan haasteisiin vastattaessa. Monet nuorten yhteiskuntakokemusta leimaavat seikat – kuten monikulttuurisuus, kuluttajuus, ympäristötietoisuus tai globaali kansalaisuus – ylittävät tieteenalapohjaisten oppiaineiden rajat. Oppiaineiden kytkentöjä, aiheperustaisia opintoja ja kokonaisvaltaisia taitoja on syytä vahvistaa. Ehdotus vuosiluokille 7–9 sijoittuvasta aihekokonaisuuksille omistetusta vuosiviikkotunnista on kannatettava. Siihen hyvin soveltuva projektioppiminen vaatii kuitenkin aikaa ja mahdollisuuden rauhalliseen ja keskittyneeseen työskentelyyn. Oppiaineisiin sitomattomia aihekokonaisuuksien vuosiviikkotunteja voisikin olla mainituilla vuosiluokilla yhden sijaan kaksi. Kaksi vuosiviikkotuntia muodostaa riittävän aikaresurssin esimerkiksi ajankohtaisten yhteisöllisten hankkeiden toteuttamiselle.

Helsingissä 22.3.2012

Nuorisotutkimusseuran ja -verkoston puolesta

Tuukka Tomperi, FM, KM, tutkija

Sanna Aaltonen, VTT, erikoistutkija

Tomi Kiilakoski, FM, tutkija

Anne-Mari Souto, YTT, hankepäällikkö

Leena Suurpää, tutkimusjohtaja, nuorisotutkimuksen dosentti